

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ

Т. П. УСАТЕНКО «ЕПІСТЕМОЛОГІЯ УКРАЇНОЗНАВСТВА: ПЕДАГОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ». — КІРОВОГРАД : ІМЕКС-ЛТД, 2014. — 128 С.

Об'єктом дослідження педагогічної науки постає проблема формування й збереження цінностей у сучасному соціумі, що аналізується з погляду ціннісного потенціалу українознавства.

Вагомий внесок у розвій вітчизняної педагогічної думки робить Тамара Пилипівна Усатенко, яка впродовж останніх десятиліть наполегливо й послідовно впроваджує в життя ідею українськості на національних теренах. Її значний науковий доробок поповнився монографією, провідною ідеєю якої є розвиток українознавства як одного з пріоритетних напрямів наукових знань. У праці проаналізовано українознавчі виміри та класичний тип національної школи, окреслено шляхи модернізації сучасної освіти в контексті українського етнонаціонального відродження.

Авторка наголошує, що найголовнішою засадою українознавства є неперервність посиленої уваги до українознавчих проблем кожного покоління, що в умовах бездержавності в громадсько-просвітницьких, суспільно-політичних, педагогічних осередках підтримували, утверджували українські ідеї в культурі, науці, освіті. Такий досвід забезпечує послідовність, збереження й відтворення ідейних цінностей, закріплення певного світосприйняття, культурного досвіду, способу життя. Передовсім у праці зацентровано увагу на специфіці інтелектуальної практики пізнання, на осмисленні системи знань про фундаментальні основи українського буття, найзагальніші ментальні цінності, оцінки в ставленні до природи, суспільства, духовного життя, а також про досвід у найширшому його розумінні.

Визначальні українознавчі ідеї попереднього періоду залишаються актуальними й дотепер: це питання державності української мови, особливості національної системи освіти, правдиве висвітлення історичних подій, географічного розташування тощо.

Науковець розглядає українознавство з погляду цілісної наукової системи самопізнання, самовдосконалення й самореалізації українського народу, з урахуванням єдності знання та практичної дії. Українознавство постає як інтелектуальна практика пізнання. Осмислення цінностей українства у філософсько-науковій, часопросторовій цілісності та історичності

постійно зазнавало різноманітних впливів, змін: застосовувалися нові форми й методи дослідження, філософські, культурологічні та інші підходи. Глобалізаційні процеси, – наголошує автор, – зумовили істотні зміни в українознавчому теоретизуванні, зорієнтованому на суспільство знань, європейську інтеграцію в умовах формування єдиного наукового простору. Особливо підкреслюється, що «дедалі більшої актуальності набуває українознавство, яке балансує на межі глобалізму й етноцентризму, динамічного розвитку різних мовних картин світу й нового типу комунікацій (с. 11). Тому, крім традицій, потрібно враховувати й інноваційні підходи спільно зі становленням краєзнавства, країнознавства, регіоналістики в цій галузі наукового знання.

Дослідниця звертає увагу на науково-філософське розуміння цілісності самого терміна «українознавство», наголошуючи на суголосності його загальноєвропейським процесам, що тим самим свідчить про його оновлені наукові критерії: історико-фактологічні, філософсько-світоглядні, науково-теоретичні, організаційні, економічні, політичні, навчально-педагогічні. Водночас наголошується на відмінній рисі – українознавчі знання формувалися в людиномірних процесах фольклористики, етнографії, етнології, мови, а також осмислення українознавства крізь призму розуміння знання, його структури, типів, видів. У сучасних умовах важливим проявом людиновимірності науки стає аналіз її зв'язку з національною ідеєю. Адже від того, як розуміють знання, залежать не лише теоретичні філософські пошуки, а й практичне оволодіння змістом, будовою, типами знання в процесах навчання, трудової та професійної діяльності. Виокремлення сфери знання дає змогу ввести в українознавство недосліджені раніше прояви людиновимірності: нагальні проблеми реального життя людини, а не абстрактне пізнання об'єкта, проникнення у внутрішні, глибинні смисли буття людини, що розкриваються через життя, кордоцентризм, наративізм, когнітивні основи мислення та ін.

Значну увагу в роботі приділено самотутності українознавства в контексті методології. Упродовж XIX–XX ст. з використанням методології класичних і некласичних наук

здійснено багатоаспектні фактологічні українознавчі розвідки, що стало підґрунтям для подальших досліджень у цій галузі. Уведення автором проблем гуманітаристики в обшир українознавчих студій розширює, збагачує, оновлює науково-філософські змісти з огляду на становлення українознавства в гносеологічному й епістемологічному планах, послідовно окреслюючи його шлях від класичного до постнекласичного періоду.

Т. П. Усатенко слушно зауважує, що традиційні проблеми пізнання, покладені в основу класичної методології, отримали нове бачення й інтерпретації з позицій когнітивізму, сприяли розвиткові в українознавстві нової пізнавальної (епістемологічної) діяльності, означеної концептами, які дали змогу обґрунтувати нове бачення знання, що відрізняється від гносеологічного, а також розкрити нові аспекти смислового зв'язку в пізнавальній діяльності й знанні. Змістові характеристики таких концептів, як ідентичність, родинність, батьківство, що продукують універсальні, етнокультурні, національно-державницькі, часопросторові, освітньо-

педагогічні цінності, розглядаються на високому науковому рівні.

Вагомість цієї праці виявляється не лише в теоретичному аспекті, а й у широкому практичному застосуванні в процесі викладання українознавства в загальноосвітній і вищій школі: вона стала важливим етапом у створенні нової концепції, потрібної для підготовки спеціалістів на рівні сучасних вимог. Сама авторка в післямові наголошує, що введення епістемологічних українознавчих знань у виховний і навчальний процес усіх ланок освіти сприятиме оновленню змісту навчання, появи нових методів подання матеріалу, виробленню нових підходів до наукових пошуків.

Поява в сучасних наукових студіях глибокого аналізу українознавчих проблем педагогічної думки свідчить не лише про розбудову національних інтересів у сфері освіти й відродження історичної пам'яті, а й про створення на її ґрунті передумов для осмислення проблем сучасності й визначення перспектив і способів досягнення мети в майбутньому.

В. В. Молодиченко, доктор філософських наук, професор;
З. О. Митяй, кандидат філологічних наук, доцент
doi: <http://dx.doi.org/10.7905/vers.v0i6.1321>